

**INSTRUMENTALIZAREA TRECUTULUI:
GREVA MINERILOR DIN VALEA JIULUI DIN AUGUST 1977
ÎN VIZIUNEA SERVICIULUI ROMÂN DE INFORMAȚII**

Florian Banu

C.N.S.A.S., București

Anul 1977 s-a dovedit a fi unul nefast pentru conducerea comunistă a României. După apariția Chartei 77, scriitorul Paul Goma a inițiat unele acțiuni de protest, manifestate într-o primă formă prin redactarea scrisorii intitulată *Către Pavel Kohout și camarazii săi*, transmisă de postul de radio Europa liberă la 9 februarie 1977. Continuarea protestului față de situația drepturilor omului în România a luat forma unui nou text, *Scrisoare deschisă adresată Conferinței de la Belgrad*, care, după difuzarea la Europa Liberă, provoacă solidarizarea mai multor zeci de persoane cu acțiunea inițiată de Paul Goma. Printre semnatori se înscrie, la 20 februarie 1977, și Vasile Paraschiv, o altă persoană ce va da bătăi de cap regimului comunist de la București¹.

Acțiunea lui Paul Goma și evoluția ulterioară a lui Vasile Paraschiv arătau că regimul își atinsese limitele, că românii nu mai sunt dispuși să-și tacă la infinit nemulțumirile, tensiunile din sânul societății căutându-și forme adecvate de manifestare.

Nici natura nu părea să mai aibă răbdare cu oamenii. La 4 martie 1977 România este zguduită de cel mai violent cutremur din a doua jumătate a secolului al XX-lea, soldat cu numeroase victime omenești (1.570 morți și 11.300 răniți) și importante pagube materiale (s-au prăbușit sau au fost grav avariate 32.900 locuințe).

Lanțul surprizelor neplăcute pentru conducerea regimului comunist era departe de a se fi încheiat. Începutul lunii august 1977 a însemnat confruntarea liderilor de la București și a sistemului represiv cu o formă de protest considerată a fi apanajul sistemului capitalist: greva muncitorilor. Mai exact, este vorba de greva

¹ Vasile Paraschiv, *Lupta mea pentru sindicate libere în România. Terorismul politic organizat de statul comunist*, ediție îngrijită, studiu, note și selecția documentelor de Oana Ionel și Dragoș Marcu, Iași, Polirom, 2005, p. 353.

minerilor din Valea Jiului din perioada 1-3 august 1977, grevă la care au participat circa 35.000 de muncitori, acțiune fără precedent de la instaurarea regimului comunist în România.

Fără a hiperboliza acțiunea grevistă a minerilor din Valea Jiului², putem aprecia că aceasta a constituit un prim semnal de alarmă pentru conducerea comunistă a României. Nemulțumirile populației se apropiau de un punct critic și trebuiau luate măsuri urgente, atât în plan economic, cât și în plan politic, pentru o ridicare reală a nivelului de trai al populației și pentru o democratizare a sistemului politic. Din nefericire, acest semnal a rămas singular pentru încă o decadă, abia în noiembrie 1987 producându-se revolta muncitorilor brașoveni. Ilegitimitatea și impopularitatea regimului comunist deveniseră perfect vizibile, dar agonia acestuia a durat până în 1989, când un context internațional favorabil a permis înlăturarea sa.

La fel ca în cazul oricărui eveniment major al istoriei contemporane, istoricul preocupat de descifrarea contextului în care s-a produs greva minerilor are la dispoziție instrumentele tipice de investigare a trecutului apropiat: izvoarele documentare, presa, memorialistica și mărturiile orale. Din nefericire, scrierea istoriei regimurilor totalitare ridică în calea specialistului și alte obstacole decât cele întâlnite în mod firesc atunci când se investighează un fapt istoric mai mult sau mai puțin îndepărtat în timp.

Astfel, documentele emise de instituțiile statului totalitar nu pot fi decât în conformitate cu ideologia regimului, care, în cazul de față, proclamase instaurarea unui stat al muncitorilor și al țărănimii muncitoare în care exploatarea omului de către om fusese desființată, unde domnea cea mai autentică democrație, „oamenii muncii” fiind reprezentați până la cel mai înalt nivel de persoane alese prin vot secret universal.

La rândul-i, presa internă era supusă unui control riguros de către partidul unic, cenzurii externe adăugându-i-se și o cenzură „internă” a ziaristului, conștient că-și riscă locul de muncă sau, poate, chiar libertatea dacă se abate de la „linia” trasată de partid. În ceea ce privește presa externă, aceasta își culegea informațiile dintr-o societate ermetică³, precum cea românească, cu mare dificultate, pe canale semi-ilegale, astfel încât distorsiunile și deformările erau inerente.

² Într-un interviu din '90, Ion Gheorghe Maurer, fost președinte al Consiliului de Miniștri în perioada 1961-1974, aprecia, critic, că atât greva minerilor, cât și acțiunile de la Brașov „...au rămas mișcări pe plan local. Oamenii aceia care s-au revoltat erau nemulțumiți de anumite lucruri și voiau să scape de propriile nemulțumiri. Atât doar. Nu voiau să facă anume ceva, să încerce schimbări mai generale. Voiau căldură, alimente, salarii mai mari” – Lavinia Betea, *Maurer și lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Arad, Fundația Ioan Slavici, 1995, p. 223; în opinia noastră, greva minerilor este, prin definiție, un act revendicator, dar, în cadrul unui sistem comunist, deosebit de importantă este semnificația sa *ideologică*.

³ Florian Banu, *Secretul de stat în România populară sau despre societatea ermetică*, în „Dosarele Istoriei”, nr. 10(86)/2003, („Buletin C.N.S.A.S.”, nr. 4), p. 52-54.

Memoriile, ca și jurnalele, își au, desigur, importanța lor, dar suferă de unilateralitate și subiectivism, oricât de bine intenționat ar fi autorul lor. Ele nu oferă decât percepția unui singur om, ce a văzut și auzit acesta, prezentând evenimentele așa cum le-a înțeles și judecat, în funcție de apartenența politică, educație, cultură și o multitudine de alți factori subiectivi. Aceleași puncte vulnerabile se observă și în cazul istoriei orale.

Fără a ne propune prin prezentul demers să realizăm o investigație istorică asupra acțiunii greviste din vara anului 1977, dorim să aducem în atenție un document în măsură să elucideze anumite aspecte ale grevei, dar care este interesant mai ales din punctul de vedere al prelucrării trecutului.

Este vorba despre un document al puterii⁴ în care se reflectă un act de contestare al Puterii, cu mențiunea că, în mare măsură, structura Puterii *raportoare* era diferită de cea a Puterii *contestate*. Mai precis, este un raport al unui ofițer S.R.I., datat 6 septembrie 1994, și conține „aspecte în referire la evenimentele petrecute în Valea Jiului, în august 1977”⁵. În momentul în care am identificat acest raport într-un dosar din fondul Documentar din arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității, ne-am pus întrebarea firească: „ce rațiuni au stat la baza întocmirii unui astfel de raport în anul 1994?”. Formularea răspunsului la o astfel de întrebare ne-a adus, inevitabil, pe un teren sensibil unde politica, istoriografia și exercițiul de imagine se intersectează într-un ghem de interese.

În fapt, în anul 1994 Serviciul Român de Informații, moștenitorul logisticii, arhivelor și, parțial, al cadrelor temutei Securități a inițiat o amplă acțiune de imagine menită tocmai să demonstreze societății românești „ruperea de trecut” a instituției și plasarea ei pe coordonatele specifice activității unui serviciu de informații dintr-un stat democratic. În cadrul acestei acțiuni au fost editate și cinci volume din așa-numita *Cartea Albă a Securității*, destinate să prezinte evoluția instituției pe tot parcursul existenței sale (1948-1989)⁶. Selecția documentelor din numărul imens de dosare aflate în arhivele păstrate de S.R.I. și redactarea pentru

⁴ Conceptul de „putere” a comportat numeroase dezbateri de-a lungul timpului, însă în ce ne privește îl folosim aici în sensul de totalitate a structurilor statului însărcinate la un moment dat cu gestionarea activității organismului social de pe un teritoriu bine definit. Pentru relația specială dintre Putere și coerciție, de un interes aparte pentru problema abordată de noi, vezi cap. *Theories of Social and Political Power*, în Lester Kurtz (ed.), *Encyclopedia of Violence, Peace & Conflict*, vol. 3, London, Academic Press, 1999, p. 107-121.

⁵ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.), fond *Documentar*, dosar nr. 117, vol. 5, f. 132-141.

⁶ Primele patru volume, tipărite în 1994-1995, au tratat efectiv istoria Securității, în vreme ce volumul al V-lea, purtând subtitlul *Istorie literare și artistice. 1969-1989*, a apărut în 1996. Publicului larg i-au fost accesibile doar volumele I și V, celelalte având un circuit restrâns la anumite cercuri din mass media, și nefiind puse în vânzare în librării.

fiecare volum de documente a câte unui studiu introductiv a fost încredințată unui colectiv coordonat de Mihai Pelin⁷.

În capitolul V al volumului IV din *Cartea Albă a Securității*, intitulat *Momentul 1977. Conturarea mișcării interne de opoziție*, un prim sub-capitol este consacrat „grevelor minerilor din Valea Jiului”⁸. În acest sub-capitol se reiau, aproape cuvânt cu cuvânt, informațiile din amintitul raport al S.R.I.

Spre exemplificare, vom reproduce un pasaj:

„La Lupeni, în seara zilei de 30 iulie 1977, la restaurantul «Cina», un grup de mineri a hotărât ca o delegație formată din 100 persoane să se deplaseze la București, pentru o întrevedere cu șeful statului. Din însărcinarea grupului, unul dintre cei care au avut inițiativa deplasării l-a informat pe ofițerul de securitate Moraru Mihai, care răspundea de mina Lupeni, în legătură cu intenția minerilor. Ofițerul a raportat informația ierarhic, iar securitatea a informat organele de partid, primindu-se indicația ca minerii «să fie lăsați în pace, deoarece este dreptul lor, dar să nu facă prostii».”⁹

Raportul ofițerului S.R.I. suna în felul următor:

„La Lupeni, tot în jurul datei de 30 iulie 77, seara, la restaurantul «Cina», s-a adunat un grup de mineri, care a hotărât ca o delegație formată din 100 de persoane să se deplaseze la București, la Ceaușescu, pentru a fi lămurii cu această lege.

Unul dintre cei ce au hotărât această deplasare (la cererea grupului) l-a informat pe ofițerul de securitate (Moraru Mihai) ce răspundea de mina Lupeni, în legătură cu această inițiativă. Aspectul s-a raportat pe cale ierarhică, inclusiv la partid, indicația fiind ca aceștia să fie lăsați în pace, deoarece este dreptul lor, dar să nu facă «prostii».”¹⁰

Restul sub-capitolului este redactat în aceeași manieră, prin prelucrarea „stilistică” a textului raportului amintit.

Critica istorică a acestui izvor documentar comportă o multitudine de probleme. În primul rând, autorul documentului. Acesta este un ofițer de informații, foarte probabil cu activitate și înainte de 1989, având în vedere că în 1994 este deja maior. Ca urmare a acestui fapt, activitatea sa poate fi comparată cu aceea a ofițerilor de securitate însărcinați de Nicolae Ceaușescu în anii 1967-1968 cu anchetarea abuzurilor săvârșite de Securitate în timpul cât a fost condusă de Alexandru Drăghici.

Având în vedere destinatarul documentului, șefii săi ierarhici din structurile centrale, autorul a respectat, din punctul de vedere al formei, stilul administrativ.

⁷ În niciunul dintre volume nu sunt menționați editorii sau coordonatorul, implicarea lui Mihai Pelin în acest proiect fiind atestată de declarațiile acestuia și atribuită relației vechi pe care o avea cu directorul S.R.I. din acea vreme, Virgil Măgureanu, cu care fusese coleg de liceu.

⁸ Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, vol. IV, București, 1995, p. 93-99.

⁹ *Ibidem*, p. 94.

¹⁰ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 134.

Din punctul de vedere al conținutului a încercat, la ordin sau din proprie inițiativă, găsirea unei modalități de abordare a evenimentului din care să reiasă că defuncta Securitate a avut o atitudine de neutralitate, întreaga responsabilitate a declanșării crizei sociale și a modului în care ea a fost gestionată fiind plasată în aria decizională a Partidului¹¹. Se contura, astfel, una din teoriile mult vehiculate după 1990, potrivit căreia Securitatea se împarte în „Securitatea bună”, care apăra interesele naționale, și „Securitatea rea”, care exercita funcții de poliție politică, teorie cu profunde implicații în viața politică din România post-decembristă.

Sursele de informații utilizate de autor au fost reprezentate, după toate probabilitățile¹², de chiar documentele redactate de Securitate în perioada desfășurării evenimentelor. Nu reiese în nici un fel o eventuală contactare de către ofițerul S.R.I. a participanților la grevă sau a foștilor lideri locali de partid, ofițeri de miliție sau de securitate.

Așadar, dincolo de informațiile intrinseci, furnizate prin publicarea acestui document, considerăm de o importanță aparte readucerea în atenția istoricilor a importanței criticii istorice a documentelor, mai ales în cazul în care acestea provin din sfera serviciilor secrete¹³. De asemenea, instrumentalizarea de către Putere a evenimentelor istorice din trecutul apropiat merită, în opinia noastră, o atenție sporită din partea istoricilor „de meserie”.

În încheiere, dorim să relevăm faptul că, pe lângă dificultățile amintite anterior, studierea grevei minerilor din august 1977 este îngreunată și de soarta incertă a multor documente din epocă. În acest sens, într-un alt raport al S.R.I. se menționează următoarele:

„În urma acțiunilor de protest din 02-03.08.1977, 14 persoane au fost condamnate pentru «infrațiuni de competența organelor de miliție», iar fostele organe de securitate au avertizat mai mulți mineri și au luat în lucru pe Grădinaru Constantin, Flaman Iosif, Oneață Gheorghe, Toderășcu Ioan și Guzu Vasile.

În luna martie 1990 dosarele din fosta arhivă a Securității Hunedoara au fost solicitate de gen. Logofătu Gheorghe, adjunct al Ministerului (sic!) Apărării Naționale, fără a mai fi restituite ulterior.”¹⁴

¹¹ Astfel, muncitorii îl înștiințează din proprie inițiativă pe ofițerul de obiectiv asupra intenției de a se deplasa la București, „organul de securitate local și poliția nu se implicaseră în niciun fel în evenimente”, în vreme ce pe informările făcute de organele de securitate primului-secretar de partid „nu erau făcute niciun fel de însemnări, rezoluții etc., fapt ce denotă că ele nu erau verificate, luate în considerare de organele de partid”.

¹² În versiunea publicată, se precizează că este vorba „îndeosebi de informații ale Securității județului Hunedoara adresate organelor locale de partid” - Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, vol. IV, București, 1995, p. 93.

¹³ Vezi, în acest sens, Florian Banu, *Adevăr și ficțiune în documentele Securității*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași”, seria Istorie, tom LI, 2005, p. 375-392.

¹⁴ A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 116; vezi și Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, vol. IV, București, 1995, p. 99.

Ca o concluzie, considerăm că „textele Puterii”, indiferent de forma în care ele parvin cercetătorului, direct sau mediat, se înscriu în acel „adevăr oficial” asupra căruia lordul Acton atrăgea atenția că „nu este niciodată adevărul adevărat!”.

România
Serviciul Român de Informații
Secția de Informații Hunedoara
Sectorul de Informații Petroșani
Nr. 06 din 06.09.1994

Strict Secret

Raport

Din datele și informațiile obținute, rezultă următoarele aspecte în referire la evenimentele petrecute în Valea Jiului, în august 1977:

I. Conjunctura în care s-au produs evenimentele

Încă din lunile iunie-iulie 1977, în Valea Jiului starea de spirit se înrăutățise simțitor, la aceasta contribuind în special comentariile tot mai frecvente pe marginea proiectului Legii 3/1977 privind asigurările sociale.

Practic, legea sus-menționată „lovea” în special în minierii pensionari în grupa a III-a (cu drept de muncă în subteran) care, pe lângă pensie mai obțineau și salarii pentru activitate subterană – cu toate că ei erau folosiți la munci mai ușoare sau chiar la suprafață.

Conform noii legi, cei pensionați nu aveau dreptul să obțină câștiguri mai mari decât cele obținute anterior pensionării. Concret, dacă înainte de pensionare minerul avea un salariu de 5.000 lei, iar după pensionare obține ipotetic 5.000 pensie și 2.000 salariul (depășea 5.000), el nu mai avea dreptul la aceste câștiguri și trebuia să aleagă, ori pensia, ori serviciul care îl avea în acea perioadă¹⁵.

Același proiect de lege ridica limita pentru vârsta de pensionare (se pare de la 50 la 53 de ani), fapt ce a condus la amplificarea stării de nemulțumire a minerilor¹⁶.

Cu toate că ordinul de la București era ca acest proiect să nu se prelucreze cu minierii, totuși pe diferite căi acesta a ajuns la cunoștința lor. Modalitatea luării la cunoștință de către mineri a fost simplă: el era cunoscut de secretarii de partid pe sectoare, președinții de sindicat, etc. care l-au „difuzat” către mineri.

Normal, era necesar elaborarea unor „Instrucțiuni” ale Ministerului Minelor, în care să se prevadă că minierii au și alte avantaje și drepturi (gratuități la energie, încălzire, etc.), legea nedeposându-i de acestea și vor fi tot în avantaj față de alte categorii sociale.

¹⁵ Dintr-o notă a Securității, datată 2 august 1977, reiese că majoritatea muncitorilor afectați de prevederile legii erau „pensionați până în anul 1965, când realizau un câștig mediu între 1.400 și 2.000 lei și care în prezent urmează să primească o retribuție de numai 980 până la 1.400 lei lunar” - A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 118.

¹⁶ Nemulțumite de prevederile legii erau și alte categorii de muncitori, nota din 2 august 1977 precizând că „nemulțumiri în legătură cu noua reglementare a pensiilor au apărut și printre muncitorii care încadrează uzina nr. 4 laminoare din Combinatul Siderurgic Hunedoara, care au lucrat până în prezent în grupele I și II de muncă, dar odată cu apariția legii au fost trecuți în grupa III-a” – *ibidem*.

Pe acest fond, minerii au rămas descumpăniți, neștiind cum să procedeze, au acționat totuși, în special prin pensionarii cu drept de lucru (grupa a III-a), în sensul că aceștia să se prezinte la Comitetele de partid, sindicate, chiar la Comitetele de partid de la orașe, municipiul Petroșani, ori chiar la județ sau București pentru a fi lămurii și a li se face dreptate.

S-au efectuat mai multe asemenea acțiuni, dar, peste tot, invariabil, răspunsul era: „...e lege și noi nu ne putem băga”.

Li s-a cerut ca, în conformitate cu proiectul de hotărâre (a Legii 3/77), cei nemulțumiți să facă reclamații în scris la organele superioare, unde se va decide în fiecare caz în parte.

La cele menționate, se mai adăugau:

- lipsa de locuri de muncă pentru soțiile minerilor, școli pentru copii;
- aprovizionarea necorespunzătoare cu butelii de aragaz, apă potabilă și menajeră caldă;
- lipsa de locuințe;
- nereguli în aprovizionarea cu produse de larg consum;
- lipsă echipament de protecție pentru minerii, piese de schimb și materiale, utilaje în subteran.

Pe acest fond se semnalau tot mai multe manifestări dușmănoase din partea minerilor și a populației la adresa politicii lui Ceaușescu.

De menționat că toate aceste aspecte erau zilnic exploatate în Buletine Informative, redactate de către organul local de securitate, la primul secretar din acea perioadă Clement Negruț¹⁷. Asemenea comentarii de nemulțumire se constatau în special în rândul membrilor de partid, aspecte ce erau raportate pe cale ierarhică de către Securitate.

Securității locale i se atrăgea atenția de către organul fostului P.C.R. să se ocupe de „ceialții”, membrii de partid să fie lăsați în pace.

Spre sfârșitul lunii iulie 1977 demarase acțiunea de [de] prelucrare a proiectului Legii 3/77 (aceasta și în baza informărilor făcute [de] Securitate la partid) cu minerii.

O asemenea acțiune a avut loc în data de 30 iulie 77 la mina Aninoasa, unde Clement Negruț, fostul prim-secretar, și Bârsan Iosif, fostul contabil șef al Combinatului Minier, au încercat să prelucreze acest proiect de lege. La această activitate au „ieșit” comentarii dure, nemulțumiri, huiduieli, etc. refuzându-se intrarea în subteran¹⁸.

Abia după îndelungi tratative s-a reluat activitatea normală la mină.

Această acțiune a fost de fapt „scânteia” care a declanșat evenimentele ce vor urma.

La Lupeni, tot în jurul datei de 30 iulie 77, seara, la restaurantul „Cina”, s-a adunat un grup de minerii, care a hotărât ca o delegație formată din 100 de persoane să se deplaseze la București, la Ceaușescu, pentru a fi lămurii cu această lege.

¹⁷ Negruț Clement, n. 26 ianuarie 1926, com. Ciugud, jud. Alba; membru supleant al C.C. al P.C.R. (28 noiembrie 1974 – 23 noiembrie 1979), prim-secretar al Comitetului Municipal de Partid Petroșani și membru al Comitetului Județean de Partid Hunedoara (la 27 august 1976) - Florica Dobre (coord.), *Membrii C.C. al P.C.R. (1945-1989). Dicționar*, București, Editura Enciclopedică, 2004, p. 426.

¹⁸ Respectivul raport a fost revizuit din punct de vedere „stilistic”, pe text regăsindu-se diverse modificări efectuate cu pixul. Astfel, această frază era modificată după cum urmează: „Activitatea s-a soldat cu comentarii dure, nemulțumiri și huiduieli, minerii refuzând intrarea în subteran”. „Finisări” ale textului în aceeași manieră au fost efectuate pe tot parcursul raportului, dar, întrucât nu modifică esențial mesajul informațional și ar îngreuna lectura, am optat pentru redarea doar a textului dactilografiat.

Unul dintre cei ce au hotărât această deplasare (la cererea grupului), l-a informat pe ofițerul de securitate (Moraru Mihai) ce răspundea de mina Lupeni, în legătură cu această inițiativă. Aspectul s-a raportat pe cale ierarhică, inclusiv la partid, indicația fiind ca aceștia să fie lăsați în pace, deoarece este dreptul lor, dar să nu facă „prostii”.

II. Declanșarea și desfășurarea evenimentelor din 1-3 august 1977 din Valea Jiului

În dimineața zilei de 1 august 1977, fostul prim-secretar al comitetului de partid Petroșani, Clement Negruț, se afla la mina Lupeni, - împreună cu fostul prim secretar P.C.R. de la comitetul orașenesc Lupeni, (Ghinea), la lămpărie, unde intenționau să discute cu minerii, inclusiv cu cei ce voiau să plece la București. S-au produs altercații între mineri și Negruț, ultimul afirmând că „le rezolvă el problemele...”.

În momentul în care grupul de mineri (care intenționa plecarea la București) a ajuns la Poarta 2 a minei Lupeni, cu intenția de a pleca la tren, Negruț a afirmat: „stați aici, că dau eu telefon la Ceaușescu, la București...”.

Conducerea minei Lupeni, prezentă la fața locului, a rămas stupefiată în fața unor asemenea nebănuite imagini de revoltă. Directorul adjunct al exploatării, Teodorescu Constantin, a încercat să aplaneze conflictul, dar vacarmul și protestele nemulțumiților i-au redus șansele intenției¹⁹.

În jurul orei 9⁰⁰, în curtea minei erau circa 3.000 mineri, agresivi, cu care nu se putea dialoga.

Echipa de la partid și Centrala Minieră s-a retras la Consiliul Popular Lupeni, de unde primul-secretar a informat organele superioare de partid de la București că situația nu mai poate fi aplănată și stăpânită de cadrele cu răspundere locală.

Cei aflați în curtea minei au instalat un microfon și amplificatoare pe ghereta paznicului de la poarta 2, unul dintre cei prezenți, Bogdan Vasile, invitându-i pe cei care aveau ceva de spus, de a-și vărsa necazul, să se exprime în plen. De remarcat că acest loc va deveni punctul de coordonare al întregii manifestări.

Abia după amiază lupenarii s-au gândit la o mobilizare generală a Văii Jiului²⁰, mai ales că se zvonea că trupe ale M.Ap.N. au blocat defileul Văii Jiului, cu intenția de a izola orașul răzvrătit.

¹⁹ Perceperea persoanelor din conducerea unităților economice și a activiștilor de partid drept o clasă suprapusă, parazită, era cvasi-unanimă. Așa cum sublinia Katherine Verdery, „înseși formele conducerii socialiste de la locul de muncă tindeau să concentreze, să politizeze și să întoarcă împotriva sa nemulțumirea populară pe care societățile capitaliste o dispersează, depolitizează și deviază cu mai mult succes. În acest fel, socialismul a creat o prăpastie între «noi» și «ei», între muncitori și conducătorii de partid, fundamentată pe conștientizarea vie a faptului că «ei» ne exploatează. Această conștientizare a fost încă un element care a subminat regimurile socialiste” - Katherine Verdery, *Socialismul. Ce a fost și ce urmează*, Iași, Institutul European, 2003, p. 44.

²⁰ Minerii de la celelalte exploatări carbonifere din vale erau deja alertați. Conform unei informări a Inspectoratului Județean Hunedoara al M.I. din 2 august 1977, adresată primului secretar al Comitetului Județean Hunedoara al P.C.R., „la 01.08.1977, în jurul orelor 13,00, circa 50 muncitori de la E.M. Aninoasa, schimburile II și III s-au strâns la sediul Comitetului Sindical al exploatării, manifestându-și nemulțumirea pentru faptul că începând cu luna iulie 1977, conform Legii 3, nu vor mai primi integral pensia de gradul III, ci doar 70% din câștigul realizat la data pensionării. Muncitorii solicitau președintelui de sindicat să intervină la forurile superioare pentru reglementarea situației. Toți cei peste 50 de muncitori au refuzat să înceapă lucrul până la venirea unui activist din cadrul Comitetului municipal de partid și a directorului Bîrsan de la Centrala Cărbunelui Petroșani” – A.C.N.S.A.S., fond *Documentar*, dosar nr. 117, vol. 5, f. 118.

Astfel, maistrul Zoia Dionisie, împreună cu alți 10 ortaci, a luat un autobuz de la mină, cu care a parcurs întregul circuit al exploatărilor din Vale, chemând minerii să se alăture celor ridicăți, din Lupeni.

De menționat că organul de securitate local și poliția nu se implicaseră în nici un fel în evenimente, singurul care era acceptat printre minerii revoltați fiind securistul Moraru Mihai.

De fapt, ordinul venit de la București, de la generalul Macri Emil fiind: „cadrele de securitate din zona de conflict să-și întărească munca de culegere a informațiilor, cu predilecție asupra intențiilor greviștilor și ale capilor acestora”. Miliția avea ordin să supravegheze persoanele cu antecedente de insubordonare și să nu intervină cu forțe decât în cazuri de acțiuni dușmănoase împotriva întreprinderilor ori a sediilor de partid și de stat.

N. Ceaușescu se afla în acea zi la Neptun, unde avusese o întâlnire oficială cu Santiago Carillo, președintele P.C. Spaniol.

Manea Mănescu²¹, primul ministru al guvernului, i-a convocat de urgență pe Gh. Pană²², președintele U.G.S.R. și ministrul Muncii, și pe Constantin Băbălău²³, ministrul Minelor.

S-a format o comisie de cadre superioare din C.C. al P.C.R., Sindicate, M.I. ș.a. pentru a se deplasa în Valea Jiului. Ceaușescu a fost informat abia a doua zi, respectiv 2 august 77.

În jurul orei 16⁰⁰ - 17⁰⁰, echipa de demnitari formată din Ilie Verdeț²⁴, membru al C.P.Ex., Gh. Pană, ministrul Muncii, C-tin Băbălău, ministrul Minelor, ș.a. s-au deplasat în Valea Jiului. Din echipă mai făceau parte cadre de conducere din D.S.S., M.I., ministere ș.a.

În prima fază, când, plecat din curtea minei, Negruț Clement a afirmat că îl sună pe Ceaușescu și îl cheamă în Valea Jiului, la întoarcere le-a spus minerilor că acesta este plecat la mare, a vorbit cu Ilie Verdeț și acesta va veni la Lupeni, minerii nu au fost de acord, scandând „să vină Ceaușescu!”. De ce nu îl voiau pe Verdeț? Pentru că la o ședință anterioară evenimentelor, ținută la mina Lupeni, la care a participat și sus-numitul, un miner a cerut să li se dea carne și slănină, deoarece ei nu pot munci în mină cu cartofi și varză. Răspunsul lui Verdeț a fost: „mai întâi cărbune și după aceea carne și slănină”, moment din care minerii i-au purtat pică.

După o ședință fulger ținută la Petroșani, comisia se deplasează la Lupeni, unde, în jurul orei 19⁰⁰ (din 1 august 1977) Constantin Băbălău a fost primul oficial care a încercat cât de cât un dialog cu minerii, de la microfonul amplasat pe ghereta de la poarta 2. S-a cerut în continuare prezența lui Ceaușescu la Lupeni.

²¹ Mănescu Manea, n. 9 august 1916, Brăila; membru al C.C. al P.C.R. din 25 iunie 1960, președinte al Consiliului de Miniștri (28 martie 1974 – 18 martie 1975), prim-ministru al guvernului (18 martie 1975 – 30 martie 1979) – Florica Dobre, *op. cit.*, p. 387-388.

²² Pană Gheorghe, n. 9 aprilie 1927, com. Gherghița, jud. Prahova; membru al C.C. al P.C.R. din 12 august 1969, președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor din România (mart. 1975 – 30 ianuarie 1979), ministrul Muncii (27 ianuarie 1977 – 1 februarie 1979) – Florica Dobre, *op. cit.*, p. 447-448.

²³ Băbălău Constantin, n. 7 martie 1926, sat Capu Dealului, com. Brănești, jud. Gorj; membru al C.C. al P.C.R. din 12 august 1969, ministrul Minelor, Petrolului și Geologiei (27 ianuarie – 15 decembrie 1977) – *ibidem*, p. 86.

²⁴ Verdeț Ilie, n. 10 mai 1925, com. Comănești, jud. Bacău; membru al C.C. al P.M.R. din 25 iunie 1960, membru al Secretariatului C.C. al P.C.R. (28 noiembrie 1974 – 23 noiembrie 1979) – *ibidem*, p. 614.

În cursul zilei de 1 august și în noaptea de 1-2 august pe la microfonul amplasat la poarta 2 s-au perindat tot felul de persoane, inclusiv femei venite de la alte unități economice din oraș. Fiecare își spunea necazul, greutățile, după care pleca (se aborda foarte des problema salariilor mici, lipsă locuri de muncă pentru femei, nu se poate asigura un trai decent pentru ei, copiii nu au alimente, apă, condiții bune de lucru etc.).

Primii mineri de la alte unități care au sosit la Lupeni au fost cei de la Paroșeni (câteva sute de persoane), în jurul orei 2 (noaptea 1-2 august), în frunte cu Dobre Constantin, Amariei Gheorghe, Slavovschi Mihail și Iacob Dumitru.

De menționat că în seara zilei de 1 august, după ce s-a abandonat ideea unui dialog cu minerii (care cereau în permanență prezența lui Ceaușescu la Lupeni) cei mai mulți s-au retras la domiciliu, aceștia revenind abia în dimineața zilei de 2 august în incinta minei, după sosirea celor de la Paroșeni.

Dobre Constantin a fost apreciat de la început de mineri, deoarece vorbea mai fluent, avea o logică în gândire, fapt pentru care a fost „ales” lider absolut.

În dimineața zilei de 2 august au mai sosit grupuri de mineri de la Bărbăteni (conduși de Guzu Vasile, Dumitrache Gh., Dabelea C-tin.), de la Vulcan (conduși de Moga Zaharia) și Uricani – în data de 3 august (conduși de Matei Gheorghe și Neagu Ștefan)²⁵, Aninoasa (conduși de șefii de brigadă Dumitru Octavian, Marmeliuc Gheorghe și Dorodici C-tin.).

A doua zi (2 august 1977) s-a încercat din nou un dialog cu minerii, dar nu s-a reușit, cerându-se în continuare prezența lui Ceaușescu, cu care să se discute pe marginea Legii 3/77 și a unor doleanțe ale minerilor (ideea a fost a lui Dobre C-tin.).

În seara zilei de 1 august, noaptea, precum și a doua zi și în noaptea de 2-3 august, datorită consumului de alcool, s-au produs și acte reprobabile, de tulburare a ordinii publice, de agresare a unor persoane. Putem menționa:

- a fost agresat și rănit cu cuțitul fostul căpitan de poliție Frățilă, prezent în zonă, pentru că se purtase urât cu unii participanți la grevă;
- agresarea unui fost ofițer de securitate, care îndeplinea funcția de șef la Gărzile Patriotice;
- agresarea șefului de sector Modoi Gheorghe (sector considerat batalion disciplinar);
- agresarea șefului biroului personal de la mina Lupeni (Laszlo Alexandru) și a 3-4 funcționare ale acestui birou. Menționăm că această acțiune s-a petrecut în seara de 2 august 1977, în jurul orei 21⁰⁰, când la acest birou se lucra la o situație ce urma să fie prezentată a doua zi lui Ceaușescu, din ordinul lui Verdeț. Efectiv erau întocmite tabele cu pensionarii de gradul II, III, ș.a. care lucrează la mină, minerii crezând că funcționarele le modifică cărțile de muncă, s-au deplasat la biroul respectiv, au scos ușa din perete, au lovit funcționarele, le-au înjurat, trimis acasă, iar șefului de birou i-au luat o servietă cu documente.
- Acțiuni asemănătoare celor de mai sus s-au desfășurat și la Comitetul de partid de la oraș.

²⁵ Într-un alt raport al S.R.I. se afirmă că „la Întreprinderea minieră Uricani, mobilizarea pentru deplasarea minerilor la sediul Exploatării miniere Lupeni a fost făcută de Grădinaru Constantin, sprijinit de doi mineri de la Lupeni. Lor li s-au alăturat Nastase Jenică, Pătrușca Ioan, Cordureanu Gheorghe, Măniță Ilie, Irimia Loghin, Litcan și Vincze Alexandru” – *ibidem*, f. 116.

Menționăm că, la sugestia lui Dobre Constantin, deoarece Verdeț se deplasa permanent când la Poștă, când la Consiliul Popular, când la Poarta 2 ori la Comitetul de Partid, pentru a da telefon la Ceaușescu, s-a hotărât ca o echipă de 20 persoane să-l încadreze și să-l păzească permanent pentru a nu fugi.

Ulterior, Verdeț, Pană, Negruț și Ghinea au fost sechestrați în ghereta portarului și nu li s-a permis nici să-și facă necesitățile fiziologice.

În jurul orei 16⁰⁰ (2 august) s-a reușit să se ia legătura cu Ceaușescu, i s-a comunicat situația, acesta comunicând că în 3 august va fi la Lupeni.

În noaptea de 2-3 [august] în special, mineri, sub influența alcoolului, au proferat injurii la adresa conducerii P.C.R., a C.C.V.J., a Spitalului Lupeni, - Căilă Vasile, Toderășcu Ion ș.a., dar pe seama unor nemulțumiri personale.

Încă o dată trebuie menționat că de la conducerea M.I. s-a ordonat să nu se intervină în nici un mod, să nu se aducă nici un fel de trupe.

Ofițerilor de securitate li s-a ordonat să rămână în unitățile miniere (fără cravate la gât, echipați cât mai lejer) și să aibă în atenție în special punctele vulnerabile (depozitele de explozivi, puțurile, mașinile de extracție etc.).

De altfel, încă de a doua zi (2 august) în Lupeni s-au organizat echipe de control, atât la intrarea, cât și la ieșirea din oraș, care verificau orice mașină și chiar sechestrau pe cei suspecti (inclusiv conducerea securității de la județ – Mihuț Avram - a fost reținut de aceștia).

În data de 3 august Ceaușescu a sosit la Petroșani, după care s-a deplasat la Lupeni, la poarta 2, unde (la cererea ofițerului de securitate Moraru Mihai) Dobre Costică hotărâse să se facă un culoar de trecere pentru mașini și unde era așteptat.

Sus, pe ghereta paznicului, Dobre C-tin i-a prezentat „Problemele oamenilor muncii din Valea Jiului”.

Acestea erau:

- program de lucru de 6 ore;
- să fie revăzut proiectul Legii 3/77, în ceea ce privește pensionarea (la vârsta de 50 de ani – dacă sunt lucrați 20 [de ani] efectiv);
- să se acorde o masă caldă gratuită la intrarea în schimb;
- să se asigure echipament de protecție;
- să fie aprovizionată Valea Jiului cu produse agro-alimentare și industriale în cantități suficiente;
- să se aprovizioneze normal cu butelii de aragaz și să se normalizeze programul de distribuire a apei calde și a celei reci, să se construiască locuințe și cămine de nefamiliști;
- să se creeze locuri de muncă pentru soțiile și fiicele minerilor;
- îmbunătățirea condițiilor de lucru în subteran;
- planurile și normele să fie realiste, în funcție de condițiile de muncă ale fiecărui sector;
- plățile pentru luna iulie să fie acordate conform planului realizat de fiecare brigadă;
- penalizările să fie aplicate pentru neîndeplinirea normelor de muncă;
- să fie îmbunătățită asistența medicală și să se construiască spitale și dispensare;

- să se aprobe concedii de boală și dreptul de a beneficia de bilete de tratament cu preț redus;
- să se construiască și să se asfalteze șoselele din Valea Jiului;
- funcționarii și personalul TESA să se plătească din fondurile Ministerului Minelor și nu din realizările de producție ale muncitorilor;
- schimbarea conducerii C.C.V.J., a exploatărilor miniere, președinții de sindicat, C.O.M. și secretarii de partid;
- nici un miner să nu fie arestat, anchetat, persecutat pentru evenimentele de la Lupeni.

Convinși că se vor purta discuții comune cu delegația de înalți demnitari ce îl vor însoți pe șeful statului, înainte de sosirea la Lupeni a acestuia, Dobre a constituit și un Comitet de grevă, alegând un număr de 15 reprezentanți (câte 2-3 de exploatare). Aceștia erau:

- Căilă Vasile – E.M. Lupeni
- Iordache Dumitru – „-„
- Bogdan Vasile – „-„
- Dobre Constantin – E.M. Paroșeni
- Amariei Gh. – „-„
- Slavouschi Mihail – „-„
- Blaj D-tru. – E.M. Aninoasa
- Dumitru Octavian – „-„
- Marmeliuc Gh. – „-„
- Moga Zaharia – E.M. Vulcan
- Matei Gheorghe – E.M. Uricani
- Neagu Ștefan – „-„
- Guzu Vasile – E.M. Bărbăteni
- Dumitrache Gh. – „-„
- Dabelea C-tin. – „-„

Comitetul sus-menționat nu a participat însă la nici un fel de tratative cu Ceaușescu. Acesta, pe baza revendicărilor greviștilor, a răspuns pe loc la fiecare punct în parte, fiind aprobat sau huiduit de participanți. În special Căilă Vasile și Toderașcu Ion au avut un comportament dur la adresa lui Ceaușescu, ei urcându-se pe o conductă de termoficare amplasată deasupra gheretei de unde vorbea șeful statului. Din acel loc s-au manifestat ostil și recalcitrant la cuvântarea șefului statului.

În final, acesta a hotărât înființarea unei Comisii Guvernamentale de cercetare a problemelor ridicate, condusă de Ilie Verdeț. Deși minierii nu au fost de acord cu acesta (cerându-l pe Băbălău), Ceaușescu nu a modificat cele stabilite.

După terminarea discuțiilor, Ceaușescu s-a întors la Petroșani, unde a fost un miting la Casa de Cultură, iar cu începere din schimbul II activitatea s-a reluat normal.

III. Situația și măsurile luate după evenimente

Conform dispoziției lui Ceaușescu, Comisia Guvernamentală a format subcomisii pe domenii (medicală, economică, socială, politică, de partid, sindicat, poliție) care și-au realizat sarcinile stabilite de Ilie Verdeț, rămas în Valea Jiului.

S-au înființat comandamente la nivel de orașe, din cadre de partid, de miliție, securitate, pentru cercetarea evenimentelor, a celor ce au avut o „contribuție” mai activă la acestea, precum și a altor aspecte²⁶.

Cercetarea și anchetarea capilor grevei a constituit o încălcare a promisiunilor făcute de Ceaușescu greviștilor. Comisiile cu probleme de poliție i-au anchetat și cercetat în special pe cei ce au adus prejudicii ordinii și liniștii publice, cei care au lovit persoane, au proferat injurii, jigniri. Pot fi exemplificați Căilă Vasile, Toderașcu Ion, Grădinaru C-tin, Guzu Vasile, Dorodici C-tin. ș.a.

De menționat că circa 10-15 persoane au fost condamnate pentru diferite infracțiuni, de drept comun, până la maxim 5 ani, din care au executat cel mult 1-1,5 ani. După condamnare au fost reîncadrați în unități miniere din Valea Jiului²⁷.

Dobre Constantin s-a mutat la Craiova, de unde ulterior a urmat și absolvit fosta „Ștefan Gheorghiu”.

Comisia medicală a anulat la multe persoane pensia de gradul III și au fost încadrați în alte grupe, membrii de partid au fost sancționați pe linia respectivă, au fost schimbați din funcții: șeful poliției Lupeni, Petroșani, șeful securității Petroșani, ofițerul din obiectiv, directorul Centralei Cărbunelui Petroșani, ș.a. pe motiv că nu au reușit să cunoască și să prevină această grevă.

S-au rezolvat și o serie din problemele cerute de mineri: program de 6 ore (patru schimburi pe zi), masă gratuită la intrarea în schimb, s-au construit cantine, cămine de nefamiliști, locuri de muncă pentru femei (Țesătoria Lupeni, Confecții Vulcan, Tricotaje Petroșani).

De asemenea, pe linie de poliție²⁸ s-au mai dispus măsuri de:

²⁶ Inspectoratul Județean Hunedoara al M.I. informa, la 6 august 1977, Comitetul Județean Hunedoara al P.C.R. că „în ultimele 24 de ore în localitățile din Valea Jiului, echipe mixte formate din cadre de miliție și securitate au continuat să execute controale de zi și de noapte în principalele unități economice, urmărind modul cum sunt respectate prevederile legale care reglementează paza și securitatea obiectivelor, asigurarea documentelor secrete de stat și activitățile organizațiilor socialiste, îndeosebi supravegherea punctelor vulnerabile. (...) Intrarea și ieșirea din mină s-a desfășurat în condiții normale, în ordine și disciplină. De asemenea, prezența muncitorilor din schimbul 3 din 4 august 1977 și schimbul din dimineața zilei de 5.08.1977 a fost normală, neînregistrându-se absențe nemotivate peste procentul obișnuit ori manifestări de nemulțumire. Singura excepție s-a înregistrat la Exploatarea Minieră Vulcan, unde muncitorii din schimbul 3 n-au intrat la timp în mină, solicitând lămuriri conducerii exploatării dacă vor lucra 6 sau 8 ore. După discuțiile avute, circa 140 au reluat lucrul, restul de circa 400 plecând acasă” – *ibidem*, f. 129.

²⁷ Într-un alt raport al S.R.I., privind evenimentele din august 1977, se preciza că „prin decizia Tribunalului județean Hunedoara nr. 642/11.10.1977 li s-au desfășurat contractele de muncă lui Flaman Adolf și Dumitrache Gheorghe, iar în baza mandatelor de executare nr. 639 și 640 din 11.10.1977, aceștia au executat condamnări la locul de muncă, primul la Întreprinderea minieră Lonea, iar al doilea la Întreprinderea minieră Vulcan” – *ibidem*, f. 116.

²⁸ Securitatea a intrat în stare de alertă la nivelul întregii țări, dar mai cu seamă în județul Hunedoara, fiind intensificată supravegherea mediului muncitoresc. În 7 august 1977 Inspectoratul Județean Hunedoara al M.I. informa Serviciul Municipal de Securitate Petroșani că „în urma informațiilor primite de la E.M. Barza, mai mulți muncitori au comentat evenimentele care au avut loc în Valea Jiului, printre cei care au încercat să denatureze unele aspecte afirmând printre altele că minerii au cerut schimbarea unor legi și nu au fost de acord cu legea pensiilor, adoptând o poziție favorabilă unor asemenea acte de indisciplină a fost numitul Străuț Dionisie, angajat al I.M. Barza, ca muncitor la transport subteran, neîncadrat politic, necunoscut în evidențele de securitate și miliție, domiciliat în Tărățal – Brad” – *ibidem*, f. 120.

- îndepărtare din Valea Jiului a celor condamnați pentru infracțiuni comise prin violență;
- verificarea la cazierul judiciar a celor ce se angajează la mină și neîncadrarea celor cu condamnări.

Se mai poate menționa faptul că, la schimbarea din funcție a fostului prim-secretar, Negruț Clement, acesta a predat organului de securitate un biblioraft cu toate informările făcute (de securitate către partid) în perioada premergătoare grevei, informări în care erau prezentate în detaliu toate nemulțumirile minerilor. Pe acestea nu erau făcute nici un fel de însemnări, rezoluții etc., fapt ce denotă că ele nu erau verificate, luate în considerare de organele de partid.

Șeful Sectorului
Mr. [...]

A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 117, vol. 5, f. 132-141